

το του. Προσέχουμε να γυρίσουμε για να βάλουμε ἄλμη κάθε εἴκοσι ἢ τριάντα ἡμέρες, ὥστε να μὴ μένει ξηρὸ καὶ προσέχουμε ὥστε συσκευάζοντας στὰ βαρέλια τὸ ψάρι τὰ κεφάλια να ἀγγίζουν τὴν περιφέρεια τοῦ βαρελιοῦ καὶ ἔτσι ἀκριβῶς κάνουμε για τὰ μουγκριὰ καὶ τὶς μουρούνες.

Τὰ βαρέλια ὑποτίθεται ὅτι ἔχουν χωρητικότητα ἑπτακόσιες ἢ ὀκτακόσιες λίμπρες τὸ περισσότερο καὶ ἐλπίζεται ὅτι κάθε βάρκα θὰ μπορούσε να ψαρέψει ψάρια για να γεμίσει σαράντα βαρέλια τὸν μήνα.

Τὸ καλύτερο ἄλατι για τὸ ἐπιθυμητὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν τὸ χοντρὸ τῆς Ἀγίας Μαύρας.

[Fr. Grimani, *Relazioni*, σ. 70, μτφρ. Ἀγαμ. Τσελίκια.]

Τρόπος με τὸν ὁποῖον συνηθίζεται νὰ παστώνουν τὰ ψάρια ποῦ πιάνονται στὴν ἰχθυόσκαλα τοῦ Βουθρωτοῦ 1761

Κόβεται τὸ ψάρι στὴ ράχη ἀπὸ τὸ κεφάλι ἕως τὴν οὐρά. Πλένεται καὶ ραντίζεται με ἄλατι ἀπὸ κάθε πλευρά. Κατόπιν γυρίζεται για να κλειστῆ ἀπὸ τὸ κεφάλι ἕως τὴν οὐρά με ἄλατι μέσα καὶ τὸ ἓνα δίπλα στὸ ἄλλο στοιβάζονται σὲ σανίδες σὲ σκεπασμένο χῶρο. Αὐτὸ τὸ ψάρι παστώνεται ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο ἕως τὰ Χριστούγεννα, ἀλλὰ καταναλώνεται σχεδὸν γρήγορα, γιατί δὲν διαρκεῖ πολὺ καὶ δὲν μπορεῖ να διατηρηθεῖ.

[Fr. Grimani, *Relazioni*, σ. 71, μτφρ. Ἀγαμ. Τσελίκια.]

Τὸ πανηγύρι τῆς Δόλιανης· μέσα ἰζ΄ αἰῶνα

*Περιγραφή τοῦ τόπου τῆς μεγάλης γιορτῆς [ ] τοῦ πανηγυριοῦ
τῆς Ντόλιανης (Dolyan Panayuri)*

Εἶναι ἓνας τόπος σταθμεύσεως στὰ ὄρια τοῦ καζᾶ τῆς Στρώμιτσας, τοῦ σαντζακίου [ ]. Βρίσκεται σὲ ἓναν τόπο ἐκτεταμένο καὶ ἐπίπεδο με εὐφορα λιβάδια, πολλὰ δέντρα, ἄφθονες βοσκὲς καὶ κατάφυτο ἀπὸ κρῖνους. Εἶναι σὰν ἓνα κάστρο, σὰν ἓνα μεγάλο χάνι με πύλες ἀπὸ τὶς τέσσερις μεριές, με πολλὰ ἀνώγεια καὶ κατώγεια πέτρινα δωμάτια. Εἶναι ἓνας τόπος πανηγυριοῦ, ποῦ εὐημερεῖ καὶ ἀκμάζει. Στους δρόμους του, ποῦ ἔχουν κατασκευασθῆ σὰν τὸ καρὸ τοῦ σκακιοῦ, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ βρίσκονται περισσότερα ἀπὸ χίλια καταστήματα, σκεπασμένα ἀπὸ πάνω ὡς κάτω με κεραμίδια. Τὸ ἔχτισε ὁ [ ] καὶ εἶναι βακούφι τοῦ [ ].

Ἐπάνω στὶς πύλες του ὑπάρχουν μεγάλα σεράγια. Τὶς ἡμέρες ποῦ γίνεται τὸ παζάρι οἱ ἀξιωματοῦχοι, οἱ καδῆδες καὶ οἱ σερντάρηδες μένουν στὰ σεράγια αὐτὰ με στρατιῶτες καὶ διοικοῦν. Ὑπάρχουν ἀσφαλῆ δωμά-

τια και αποθήκες, όπου τοποθετείται ή σουλτανική δεκάτη που εισπράτ-
τουν οι ἐμίρηδες από τὸ παζάρι.

Μιά φορά τὸν χρόνο, τὴν ἐποχὴ τῶν κερασιῶν, συγκεντρώνονται στὸ
πανηγύρι αὐτὸ μὲ τὰ ἄφθονα ἐμπορεύματά τους ἑκατὸ χιλιάδες ἄνθρωποι
ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία (Rūm), τὴν Ἀραβία, τὴν Περσία, τὴς
Ἰνδίες (Hind ve Sind), τὴ Σαμαρκάνδη, τὸ Μπάλχ, τὴν Μπουχάρα, τὴν
Λίγυπτο, τὴ Συρία, τὸ Ἰράκ και ὀλόκληρη τὴ μακρινὴ Δύση (Frenjistān)
καὶ γενικὰ ἀπὸ τὴς τέσσερις ἄκρες (ekālim) τοῦ κόσμου ὅλοι οἱ ἐμποροὶ
τῆς ξηρᾶς και τῆς θάλασσας.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς που μπαίνουν στὴν ἀγορὰ τοῦ παζαριοῦ, στὴς πε-
διάδες ἔξω στήνονται πολλὲς χιλιάδες σκηνὲς διαφόρων εἰδῶν, παράγκες
και ἔλεεινὲς καλύβες ἀπὸ κουρελόπανα και ἀπὸ τραχιὰ ὑφάσματα(.). Στή-
νεται ἓνα στρατόπεδο ἐμπόρων τοῦ παζαριοῦ, που εἶναι σὰν τὸ στρατό-
πεδο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (Iskender-i Kübrā) ἢ τοῦ Καίχοσρόη ἢ
τοῦ Δαρείου. Ὁ κάμπος αὐτὸς γεμίζει μὲ μιὰν ἀνθρωποθάλασσα. Πολ-
λὲς ἑκατοντάδες χιλιάδες φορτῶματα ἐμπορεύματα βγαίνουν στὴ μέση
και πουλιοῦνται και χιλιάδες φορτῶματα ἐμπορεύματα ἀγοράζονται. Βρί-
σκει κανεὶς ἀκόμη και τὸ γάλα τοῦ πουλιοῦ και τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ
λιονταριοῦ. Τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα εἶναι τὸ αὐγὸ, τοῦ ἀνθρώπου τὸ γάλα
εἶναι τὸ γάλα τῆς γυναίκας και τοῦ λιονταριοῦ τὸ γάλα εἶναι τὸ κρασί τὸ
ἀδιάντροπο. Καὶ αὐτὰ ἀκόμη βρίσκονται. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ εἶδη τῶν αὐγῶν
μπορεῖ νὰ βρῆ κανεὶς αὐγὸ στρουθοκάμηλου και μικρὸ πουλι τοῦ ἀνθρώ-
που και τρυφερὸ ἀρνάκι τοῦ ἀνθρώπου· και τρυφερὰ παϊδάκια (ciger köse)
μπορεῖ νὰ βρῆ κανεὶς.

Τὴς ἡμέρες ἐκεῖνες τοῦ παζαριοῦ ἔρχονται ἀπὸ ὅλα τὰ χωριὰ και τὴς
κωμοπόλεις και τὴς πόλεις ὅλες οἱ συντεχνίες τῶν τροφίμων και τῶν ποτῶν,
τῶν ἀρτοποιῶν, τῶν μαγειρῶν και τῶν βυρσοδεψῶν. Μὲ τὰ ἐμπορεύματά
τους χιλιάδες καταστήματα σχηματίζουν ἓνα στρατόπεδο Cemārū(.). Οἱ
ἄνθρωποι σπρώχνουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μὲ τοὺς ὤμους τους· σαράντα μέρες
και σαράντα νύχτες διαρκεῖ μὲ μεγάλη ζέση τὸ εὐχάριστο παζάρι.

Πουλιέται κάθε εἶδους ἐμπόρευμα. Ἀκόμη και γυναίκες πουλοῦν φα-
νερά τὰ κρυφὰ τους ἐμπορεύματα. Πολλὲς χιλιάδες ἄνθρωποι ἀποκτοῦν
τὰ πλούτη τοῦ Κροίσου. Πολλὲς χιλιάδες ἄνθρωποι μὲ τὴς διασκεδάσεις
και τὴς ἀσωτεῖες τους βρίσκονται σὲ ἀνάγκη και ἐνὸς ἄσπρου και ἐνὸς
σπόρου και ἐνὸς ρούχου!

Ἀκόμη στὴ μεγάλη αὐτὴ γιορτὴ γίνεται χωριστὰ παζάρι ἀρνιῶν.
Ἐκατοντάδες χιλιάδες ἀρνιά και κατσίκια πουλιοῦνται. Χιλιάδες ἄλογα
και μουλάρια πουλιοῦνται στὸ ἀλογοπάζαρο. Μόνον πού, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρ-
χουν στὴ Ρούμελη καμηλές, δὲν ὑπάρχει καμηλοπάζαρο. Ὑπάρχει πα-
ζάρι γιὰ ἀγελάδες και βουβάλια.

Υπάρχει και άνθρωποπάζαρο. Πουλιούνται χιλιάδες ήλιόλαμπροι, φεγγαροπρόσωποι ώραϊοί νέοι και ώραϊες νέες, κορίτσια και παιδιά. Στήνεται χωριστά παζάρι ἀράπηδων μαύρων Ἀθησυνῶν. Ἀμέσως ἔρχονται 40-50 χιλιάδες ἄνθρωποι και ἀγοράζουν μαύρους ἀράπηδες. Γιατί στίς χώρες αὐτές οἱ μαῦροι και οἱ μαῦρες εἶναι δούλοι πολὺ εὐπρόσδεκτοι.

Υπάρχουν ἀγορές, ὅπου μένουν ὅλες οἱ συντεχνίες, ἢ κάθε μιὰ σὲ χωριστὴ περιοχὴ. Στὰ καταστήματα και στὰ πάμπολλα πέτρινα και σκεπασμένα μὲ κεραμίδια σπίτια τοῦ τόπου αὐτοῦ, πού μοιάζει μὲ κάστρο, μένουν μεγαλέμποροι πού ἔχουν πολλές ἑκατοντάδες χιλιάδες γρόσια.

Ἡ πρόσοψη κάθε μικροῦ καταστήματος μοιάζει μὲ κατάφορτο μὲ στολίδια και μαργαροποιίκιλτο κινέζικο ναὸ εἰδώλων, καθὼς τοποθετοῦν σὲ κοινὴ θεὰ κάθε λογῆς ὑφάσματα μεταξωτά, ἀραχνοῦφαντα, χρυσοῦφαντα, πορφύρες, βελουδά, ἀτλάζια, κατηφέδες, χρυσοκέντητα μεταξωτά. [Βλέπει κανεὶς ἀκόμη] ρουμπίνια, σάπφειρους, σμαράγδια, διαμάντια, λίθους τῆς Κεϋλάνης, χρυσόλιθους, περουζέδες, μαργαριτάρια, σάρδιους τῆς Ὑεμένης, μάτια τῆς θερμότητος, μάτια τῆς γάτας, μάτια τοῦ ψαριοῦ και χιλιάδες ἄλλα εἶδη πολύτιμα και τυχερὰ πετράδια. Πουλιέται κάθε εἶδους σπάνιο και ἀκριβὸ ἐμπόρευμα. Γιατί μὲ τὸ νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ ὀχυρωμένο σὰν κάστρο χάνι τοῦ παζαριοῦ ἕνας τόπος ἀσφαλῆς, ὁ καθένας βγάζει στὴν πρόσοψη τοῦ καταστήματός του τὰ ἀνεκτίμητα ἐμπορεύματά του.

Τὸ μεγαλύτερο ὅμως μέρος τῶν μεγαλεμπόρων αὐτῶν πουλοῦν στὰ καταστήματά τους πού βρίσκονται στὴν ἀνοιχτὴ ἀγορὰ τοῦ ὑπαίθριου πανηγυριοῦ και στίς σκηνές τους. Στὸν χώρο αὐτὸ τὸν ἀνοιχτὸ και σὰν λαβύρινθο στήνονται χιλιάδες καταστήματα, χιλιάδες σκηνές και περίπτερα. Βρίσκονται σὲ σειρὲς 20-30 χιλιάδες σκηνές διαφόρων εἰδῶν και ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη τέντες ἀπὸ κιλίμια και χράμια. Ὁ γλοερὸς αὐτὸς χώρος μὲ τίς σκηνές μοιάζει μὲ κῆπο ἀπὸ κρίνους. Ἐκεῖ γίνονται οἱ ἀγοραπωλησίες.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἡγεμονικὰ μαγειρεῖα σὲ χίλια ἴσως μέρη ψήνουν ὀλόκληρα ἀρνιά και ἀρνάκια. Υπάρχουν ἀκόμη περισσότερα ἀπὸ χίλια καφενεῖα, καταστήματα πού πουλοῦν μποζὰ και κρασοπουλειὰ. Ἀλλὰ ὅταν κανεὶς μεθὰ ἀσχημα ξεπερνώντας τὰ ὄρια και ζητᾷ καθγάδες και διαπληκτισμούς, ἀμέσως ὁ μολὰς τῆς πόλης τῶν Σερρών και ὁ τσορμπατζῆς τῶν γενιτσάρων τῆς, ὁ ἐμίνης και ὁ βοεβόδας τῆς και ὁ ἐπίτροπός τῆς (miitevellii), ὅλοι σπεύδουν ἐκεῖ, συλλαμβάνουν τοὺς ταραχοποιούς και τοὺς τιμωροῦν μὲ ραβδισμούς και πρόστιμο. Εἶναι ἕνας τόπος πολὺ ἀσφαλῆς.

Και ὅσοι ταχυδακτυλογοῖ και ἀκροβάτες ὑπάρχουν ἐπάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, βρίσκονται στίς πλατεῖες και τίς σκηνές. Ἄλλοι εἶναι θαυματοποιοί, ἄλλοι παίζουν μὲ φιάλες, ἄλλοι εἶναι σχοινοβάτες, ἄλλοι εἶναι χαρτοπαίχτες, ἄλλοι παίζουν μὲ σκιές, ἄλλοι μὲ δοχεῖα, ἄλλοι μὲ μα-

χαίρια, άλλοι επιδεικνύουν τή δύναμή τους, άλλοι παίζουν με σκοινιά, άλλοι παίζουν με φλόγες, άλλοι έχουν κουκλοθέατρο ή θέατρο σκιών, άλλοι κάνουν άγυρτίες, άλλοι κάνουν τουμπες, άλλοι παίζουν με δίσκους, ποτήρια, μπουκάλια, φωτιές, πέτρες, φιάλες, κοῦπες, στεφάνια, σπαθιά, άλλοι παίζουν με άρκοῦδες, μαϊμούδες, κατσίκια ή γαϊδούρια, άλλοι παίζουν με ρόπαλα, λάσα, φίδια, τράπουλες, πουλιά, άναμμένα κάρβουνα, χαρτιά, καθρέφτες, πιάτα, μπάλες. Μὲ λίγα λόγια οί φημισμένοι ταχυδακτυλουργοί ὄλου τοῦ κόσμου καί ὄλοι οί άγύρτες καί οί παλιάνθρωποι βρίσκονται στή μεγάλη αὐτή άνθρωποσύναξη.

Σέ ὄλες τίς σκηνές καί τίς άνοιχτές άγορές ὑπάρχουν κάθε χώρας τραγουδιστές, κιθαριστές, χορευτές, μουσικοί, γελωτοποιοί, κωμικοί, παραμυθάδες, ραψωδοί, παλαιστές, άθλητές, τοξότες, γενναῖοι κι ὄμορφοι νέοι, τίμια, άγαπημένα άγόρια τῆς έποχῆς τους, καί τραγουδίστριες άκόμη, ὄλοι βρίσκονται στοῦ ευχάριστο αὐτό παζάρι. Γίνεται μιὰ μεγάλη γιορτή.

Άν πεθάνης χωρίς νά τὸ ἔχης δεῖ αὐτό, ἢ χωρίς νά ἔχης δεῖ τὸ κόψιμο τοῦ Νείλου στήν Αἴγυπτο, ἢ χωρίς νά ἔχης δεῖ τοὺς έτήσιους έορτασμούς τῶν γενεθλιῶν τοῦ σείχη Σείντ Άχμέτ τοῦ Βεδουίνου καί τοῦ σείχη Ἰμπραχίμ Ντασουκῆ στήν Αἴγυπτο, πεθαίνοντας νά μὴν πῆς: «Ἡ ζωή μου τελείωσε στον κόσμο αὐτό· πολλὰ πράγματα εἶδα». Οί μέρες τῆς μεγάλης αὐτῆς άνθρωποσύναξης εἶναι, ὄσο καί οί νύχτες τῆς, σάν μιὰ ευτυχησμένη πρωτοχροניה ένός βασιλιᾶ τῶν Χορασμίων.

Μὲ λίγα λόγια στοῦ έργαστήρι τοῦ παζαριοῦ αὐτοῦ ὁ καθένas δουλεύει καί κερδίζει ὄσα τοῦ εἶναι γραφτό. Άλλοι χάνουν τήν περιουσία τους καί τὸ κεφάλι τους. Αὐτοί ποὺ άπομένουν έπειτα ἀπὸ τήν ὄμοια μὲ Κουρμπάν Μπαιράμι μέρα, ὁ καθένas πηγαίνει στή δική του πατρίδα καί δέν μένει κανεῖς άνθρωπος ἢ γιὸς άνθρώπου στον τόπο αὐτό τῆς γιορτῆς· ὁ τόπος γίνεται σάν μύλος ποὺ τοῦ ἔκοψαν τὸ νερό. Νοθετεῖται κανεῖς μὲ τῆ σκέψη: «Άραγε στήν ἔκταση αὐτῆ δέν ὑπάρχει άνθρωπος ἢ γιὸς άνθρώπου;». Σάν νά εἶναι ὁ κόσμος αὐτός ἕνα έργαστήρι ὄνειρων. Άμέσως ὁ φιλόσοφος τοῦ θεΐσμου άντιλαμβάνεται στον τόπο αὐτό τήν κατάσταση τοῦ εἰήμερου κόσμου καί άποτραδιέται ἀπὸ τῆ ματαιότητα τῶν ἔγκοσμίων. Εἶναι ἕνας τόπος μὲ περίεργα καί παράξενα θεάματα. Ἔτσι συμβαίνει στήν οικουμένη.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτό βαδίσσαμε πέντε ὄρες πρὸς τὸ kible ἀπὸ τόπους δασωμένους καί άγκαθωτούς.

Τὸ χωριὸ Μάτσκο: Εἶναι χωριὸ άπίστων. Εἶναι ζεαμέτι τοῦ Ραμαζάν Άγᾶ ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκη. Ἐχει συνολικὰ ἕκατὸ σπίτια. Αὐτὸ ἐκεῖ πάλι πρὸς τὸ kible ἔξι ὄρες ανεβαίνοντας σὲ μιὰ θερινῆ βοσκή.

[Βασίλης Δημητριάδης, Ἡ κεντρικὴ καί δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἐβλιγιὰ Τσελεμπή, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 342-349.]